

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ БІОЛОГІЇ, ГЕОГРАФІЇ ТА ЕКОЛОГІЇ
КАФЕДРА ГЕОГРАФІЇ ТА ЕКОЛОГІЇ

**ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРИМІСЬКОЇ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ
СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА (НА ПРИКЛАДІ
БІЛОЗЕРСЬКОГО РАЙОНУ)
Кваліфікаційна робота (проект)**

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Виконала: студент 05-215М групи

Спеціальності: 106 Географія

Освітньо-професійної програми «Географія»

Дахно Богдан Анатолійович

Керівник: д. геогр.н, професор Пилипенко І.О.

Рецензент: д.б.н, професор Ходосовцев О.Є.

Херсон – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП		3
РОЗДІЛ 1.	ОСОБЛИВОСТІ ЗЕМЛЕРОБСТВА ПІВДЕННОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ	4
	1.1 Суспільне та економічне значення . землеробства.....	4
	1.2 Умови розвитку . землеробства.....	9
	1.3 Структура та функціональні ланки . землеробства.....	16
РОЗДІЛ 2.	ХАРАКТЕРИСТИКА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАЧІВ БІЛОЗЕРСЬКОГО РАЙОНУ	18
	2.1 Особливості землекористування великих . господарств...	18
	2.2 Особливості землекористування фермерських . господарств.....	20
	2.3 Особливості землекористування господарств різних форм . власності.....	21
РОЗДІЛ 3.	ТЕРИТОРІАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМ І ВИДІВ ЗЕМЛЕРОБСТВА В БІЛОЗЕРСЬКОМУ РАЙОНІ	24
ВИСНОВКИ		39
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ		43
ДОДАТКИ		48

ВСТУП

На сучасному етапі розвитку суспільства спостерігається зростання значення землеробства як однієї з важливих категорій існування держави. Це пояснюється здатністю задовольняти потреби населення у продовольчій продукції та сільськогосподарській сировині, забезпечувати участь у формуванні державного і міжнародного агропромислового ринків. Тому існує пряма залежність між рівнем розвитку країни і суспільно-економічною ефективністю виробництва. Специфіка землеробства полягає в безпосередньому використанні і відтворенні природних ресурсів та землі у вигляді продуктів споживання. Єдиним реальним показником вкладеної праці є кінцевий результат – стала врожайність.

Землеробство є особливим формуванням, яке розвивається відповідно до змісту аграрних відносин і створює та гарантує вільне й ефективне господарювання на землі тими формами і методами, які відповідають особливостям території його розміщення.

На сьогоднішній день постійно зростає значення земельних ресурсів як основних засобів виробництва у сільському господарстві. Тому необхідно їх досліджувати і вивчати, об встановити умови розвитку землеробства в цілому. Важливою умовою підвищення ефективності землеробства є раціоналізація розміщення сировинних зон і центрів переробки продукції та поглиблення спеціалізації сільськогосподарського виробництва.

Сьогодні у зв'язку зі збільшенням антропогенного впливу на земельні ресурси, що призводить до зменшення родючості та деградації ґрунтів, актуальним є дослідження територіальних особливостей землекористування та пошук шляхів їх удосконалення.

Мета роботи: вивчення територіальних особливостей, основних форм і видів землеробства.

Дана мета досягається шляхом постановки та вирішення таких **задач**:

1. Вивчення умов розвитку та особливостей землеробства Південного регіону;
2. Виявлення особливостей землекористування в Білозерському районі;
3. Визначення територіальних особливостей землеробства сільськогосподарських товаровиробників Білозерського району.

Об'єкт дослідження: землеробство Білозерського району.

Предмет дослідження: територіальні особливості землеробства Білозерського району Херсонської області.

Методи дослідження: літературно-аналітичний, статистичний, картографічний.

Об'єм роботи складає 40 сторінок. Список використаних джерел 49 найменувань. Робота складається зі вступу, 3 розділів, висновків та списку використаних джерел. Містить 3 рисунки та 2 таблиці. Чотири додатки

РОЗДІЛ 1. ОСОБЛИВОСТІ ЗЕМЛЕРОБСТВА ПІВДЕННОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ

1.1. Суспільне та економічне значення землеробства

Суспільне та економічне значення землеробства Південного регіону є однією із важливих категорій його функціонування. Увесь агропромисловий комплекс зорієнтований на підвищення його соціально-економічної ефективності.

Суспільно-економічне значення функціонування землеробства в умовах сучасних ринкових відносин слід розглядати як його спроможність на основі використання місцевих ресурсів та вигідного обміну при оптимальних витратах задовольняти потреби областей і країни у продовольчих товарах та сільськогосподарській сировині високої якості, забезпечити участь у формуванні державного і міжнародного ринків аграрної продукції. Підвищення суспільно-економічної ефективності виробництва виступає загальною закономірністю його розвитку. Вона є тією формою, в якій діє і проявляється загальний закон економії часу. З ростом ефективності пов'язані прогрес розвитку виробництва, утвердження найраціональніших форм і засобів організації праці та відмирання старих [8].

Ефективність є найзагальнішою економічною категорією. Кожний спосіб виробництва наповнює її специфічним соціально-економічним змістом. Саме ефективність відображає послідовність розвитку АПК Південного регіону перехідного до ринку періоду, до власне ринкової економіки, а дослідження ефективності відповідає змісту різних історичних етапів функціонування агропромислового виробництва [13].

Кожний спосіб виробництва формує свій специфічний підхід до визначення ступеню економічної ефективності. Він зумовлюється типом виробничих відносин в регіоні, системою специфічних законів тієї чи

іншої моделі економічного розвитку, у даному разі – перехідної до ринкової. Серед економістів немає єдиної точки зору щодо вибору системи показників, критерію, факторів соціально-економічного значення землеробства [4].

Існуючі погляди Снігового В.С. та Федорова В.М. щодо критерію суспільного та економічного значення землеробства півдня України можна об'єднати у три узагальнені групи. Представники першої стверджують, що існує єдиний критерій оцінки соціально-економічної ефективності для всіх рівнів господарства країни. Частіше всього мінімізуються витрати праці, собівартість товарної продукції, а максимізується прибуток, обсяг виробітку продукції, рентабельність, рівень задоволення потреб у заданому асортименті [22, 25].

Інша група вчених (Андрієнко Л.В. та Жминько В.І.) вважає, що не існує критерію, який би однаково ефективно відображав ефективність усіх ланок землеробства. Кожна з них – мінімум витрат праці, собівартості, максимуми прибутку, рентабельності, який придатний для оцінки соціально-економічної ефективності виключно залежно від мети, конкретного етапу реального дослідження. Але, жоден з них не може використовуватися в якості всеохоплюючого критерію оцінки ефективності усіх ланок землеробства у регіоні. Основний недолік названих вартісних критеріїв – це те, що вони відображають затрати абстрактної праці, а не результат виробництва. Справжній наслідок виробництва визначається як споживна вартість, створена конкретною працею, що задовольняє якісно визначені суспільні потреби [14, 8].

У зв'язку з цим Найдьонов Г.П. схиляється до думки, що суспільно-економічне значення та ефективність землеробства в цілому доцільно визначати через обсяги виробництва кінцевої продукції, яка виробляється в регіоні, у натуральних величинах з перерахунком а коефіцієнт якості продукції та урахуванням ефективності використання основних і оборотних фондів [11].

Запропонований комплексний критерій соціально-економічної оцінки ефективності землеробства враховує інтегральний результат використання усіх видів ресурсів – земельних, матеріальних, трудових, основних і оборотних фондів виробництва, а також динаміку продуктивності праці. Цим деякою мірою вирішується одне з питань проблеми оцінки ефективності – досягається її однозначність [14].

Важливе значення має також визначення показників порівняльної ефективності функціонування в цілому АПК Південного регіону: обсягу національного доходу, який забезпечує даний АПК в регіоні, АПК країни, народному господарстві; порівняно з іншими регіонами; питомої ваги валової і товарної продукції, вироблюваної даним АПК у загальнокомплексних значеннях; балансу «ввезення – вивезення» агропромислової продукції відносно рівня виробництва та споживання у макрорегіоні і т.д. [7].

Серед показників соціально-економічної ефективності використання території району для агропромислового процесу на рівні макрорегіону слід відмітити визначення агропромислової місткості та продуктивності території через урожайність та її динаміку, економічну оцінку природно-ресурсного потенціалу території; вартісні показники виробництва продукції та її окремих видів на одиницю того чи іншого ресурсу, насамперед земельних угідь, показників одержаних прибутків на одиницю території чи ресурсу.

Важливим також є визначення ефективності розміщення ланок землеробства на території Південного регіону та територіальних зв'язків між ними; співвідношення і розміщення основних центрів споживання та виробництва агропромислової продукції; раціональність сировинних зон, їх розміри, віддаленість, транспортна доступність, фактор території в сезонності виробництва, собівартості, ціноутворенні [5].

Специфіка землеробства Південного регіону України полягає в безпосередньому використанні та відтворенні ресурсів, сил живої

природи й землі у вигляді продуктів споживання в умовах недостатнього зволоження. Такі аграрні відносини розвиваються відповідно не до ідеологічних схем та державних постанов, а до притаманних природі законів і вміння їх використовувати. Останнє передбачає наявність прямого виробничого зв'язку робітників із землею, що часто носить нематеріальний характер та здійснюється в тих формах і тими способами, які виявляються ефективнішими щодо використання землі, виробництва продукції і забезпечення нею народного господарства та населення, поліпшення умов життєдіяльності і життєзабезпечення безпосередньо зайнятих у сільському господарстві та сільських жителів у цілому [21].

Доцільно виділити два головних аспекти специфіки аграрної праці - економічний та психологічний.

Землеробство несумісне з частково найманою працею, оскільки проміжні сільськогосподарські роботи практично не можна виміряти за одиницю абстрактного робочого часу.

Виробничий процес у землеробстві спрямований на створення сприятливих умов життя для живих організмів у навколишньому середовищі, яке постійно змінюється. Єдиним реальним показником ефективності вкладеної праці у даному разі є кінцевий результат – стала врожайність. Якість та ефективність більшої частини проміжних робіт або окремих операцій принципово не піддаються точній оцінці. Тому у землеробстві та в цілому у сільському господарстві не прийнята ні погодинна, ні підрядна (наприклад, а кількість зораних га землі) оплата праці [9].

Жива природа не терпить бездушного ставлення до себе, відчуженої праці. Якщо у промисловості, де людина має справу з чітко фіксованим предметом праці, всю діяльність робітника можна регулювати чіткими примусовими нормативами, то для селянської праці з постійною турботою про землю та господарською оцінкою мінливої

(нестабільної) перспективи принципово не прийнята зовнішня регламентація. Іншими словами, в аграрній сфері важливу роль відіграє такий неекономічний, неправовий чинник, як любов до свого поля, схильність до саме такого виду діяльності, праця не за страх, а по совісті [10].

Зміст і форми землеробства регіону й відповідно способи поєднання робітників із виробничими факторами живої природи змінюються в міру розвитку виробництва і суспільства. Давно відійшли в минуле соціальна убогість села разом з його протиставленням місту. Це впливає на форми, темпи і потенційні можливості розвитку землеробства, але не може усунути його специфіки, бо основою землеробства залишаються земля та жива природа. Більше того, індустріальні форми землеробства Південного регіону надають йому нових особливостей, наприклад, можливості на основі сучасних досягнень науково-технічного прогресу вести значне господарство за допомогою невеликої кількості зайнятих, на сімейній основі або ж з використанням найманої праці у невеликих розмірах, повніше використовувати особливості землі, необхідність відновлення її родючості. Таким чином, специфіка аграрних відносин у регіоні зберігається, а в окремих аспектах навіть посилюється [6].

Врахування законів живої природи, які лежать в основі землеробства означає, що ефективне використання виробничого потенціалу останнього можливе:

- по-перше тільки в умовах економічно вільного господарювання на землі, яке дає змогу максимально наблизити форми й способи організації виробництва, виробничу структуру будь-якого сільськогосподарського підприємства до особливостей кожної конкретної ділянки землі, інших природних факторів та їх динаміки;
- по-друге, за умови розвитку і трансформації відомих та виникнення й поширення нових форм, типів сільськогосподарських

підприємств відповідно до того ефекту, який вони забезпечують землеробству і народному господарству в цілому, тобто відповідно до їх конкурентоспроможності;

- по-третє, при підтримці взаємовигідних, ринкових зв'язків сільського господарства з іншими сферами агропромислового комплексу.

Таким чином, землеробство в цілому має велике значення для регулювання аграрних відносин, для функціонування сільського господарства та агропромислового комплексу [15].

1.2. Умови розвитку землеробства

Економічний аналіз виробництва в цілому показує не тільки співвідношення його складових частин, а й можливості його функціонування, вплив структури на процеси агропромислового розширеного відтворення. Але структурна політика ефективна лише у тому разі, коли ми знаємо, під впливом яких факторів вона змінюється, які пропозиції є пріоритетними на даному етапі розвитку. Фактори, що впливають на структурні зміни та визначають особливості розміщення, функціонування агропромислового виробництва на рівні Південного регіону, розподіляються на природні (відносно статичні) та соціально-економічні (динамічні). У функціональній єдності вони забезпечують досягнення кількох цілей. По-перше, безпосередньо визначають розвиток і вдосконалення матеріально-технічної бази регіону, її якісні параметри та технічні характеристики машинно-тракторного парку, промислового обладнання в галузях, які переробляють сільськогосподарську сировину, спеціалізованих транспортних засобів, складських приміщень та елеваторного господарства, плодоовоче- та картоплесховищ, холодильників тощо [18].

По-друге, найбільшою мірою фактори впливають на технологію в окремих галузях та ланках землеробства Південного регіону, включаючи

індустріальні технології вирощування сільськогосподарських культур, технологічні схеми переробки сировини і виготовлення продуктів харчування.

По-третє, фактори забезпечують підвищення рівня інтенсифікації в усіх галузях та ланках землеробства за рахунок впровадження ресурсо-та фондо-зберігаючих технологій [20].

Врахування й використання динамічних і статичних факторів економічного зростання, територіальної спеціалізації і концентрації виробництва агропромислової продукції сприяє стабілізації функціонування окремих галузей, раціоналізації їх розміщення в Південному регіоні.

Серед природних факторів виділяються в першу чергу орографія, агрокліматичні, гідрографічні, земельні, флористичні та фауністичні ресурси. сприяючи або обмежуючи розвиток тих чи інших галузей сільського господарства на території регіону, природні фактори визначають специфіку технологічних процесів виробництва, структуру виробничих фондів та капітальних вкладень, рівень урожайності, затрати праці і засобів на одиницю продукції, тобто впливають на характер процесу агропромислового розширеного відтворення та його територіальну локалізацію.

Але насамперед ці фактори зумовлюють природну продуктивність сільськогосподарських угідь. В міру формування й розвитку АПК регіону значення земельних ресурсів зростає і виходить за межі власне сільського господарства, тому що виробництво сировини і товарів сільськогосподарського походження залежить не тільки від сільського господарства, а й від численних галузей та видів діяльності, інтегрованих у складний і багатогранний агропромисловий комплекс. Тому земля та завдання підвищення її продуктивності визначають ефективність розвитку землеробства в цілому [17].

Найважливіші риси й особливості земельних угідь як природного ресурсу, засобу виробництва та предмету праці визначають об'єктивність функціонування землеробства в цілому. Тому необхідно досліджувати і вивчати земельні ресурси та їх динаміку, щоб встановити умови розвитку землеробства.

По-перше, земельні ділянки чітко «прив'язані» до регіону, характеризуються постійним розташуванням та особливостями, які зумовлюють необхідність створення спеціальних засобів виробництва й обґрунтування схем землекористування у даному регіоні, розвитку інфраструктури.

По-друге, земельні ресурси просторово обмежені, їх практично неможливо збільшити на відміну від засобів виробництва, створених людиною. По-третє, ділянки землі, розташовані в різних районах можуть суттєво відрізнятись за своєю продуктивністю через склад ґрунтів, особливості клімату, водозабезпечення, рельєфу [16].

Ці відмінності є основою рентних відносин у сільському господарстві. За відомими визначеннями, диференційна рента розглядається як додатковий прибуток, що виникає внаслідок сприятливого розташування ресурсів. Диференційна рента I пов'язана з відмінностями у географічному положенні та багатством джерела ресурсів. Рента II виникає при додаткових витратах, які дають змогу використовувати ресурси інтенсивніше. Врахування особливостей ренти та рентних відносин у диференціації прибутків від агропромислової діяльності Південного регіону, обґрунтуванні ціни та плати за природні ресурси є важливим аспектом формування ринкової економіки, ефективного економічного механізму господарювання, екологізації агропромислового виробництва й раціонального природокористування [22].

Таким чином, врахування рентних доходів дозволяє обґрунтувати плату та податки за землю, визначити найдоцільніші і пріоритетні галузі

її використання (у будівництві, рекреаційній діяльності і промисловості, розробці корисних копалин), які б відповідали потреби розвитку і структури і структури господарства.

Важливе значення для розвитку інтенсивного землеробства регіону мають агрокліматичні та водні ресурси. Особливо актуальними проблеми їх використання та екології стали через різке збільшення споживання води на зрошення, у промисловості, з побутовою метою і разом з тим погіршення якості, скорочення стоку річкових вод внаслідок антропогенного навантаження. Роль водного фактору є великою саме в цьому регіоні, оскільки він розміщений в зоні посушливого клімату з незначним обсягом поверхневого стоку та слабо розгалуженою гідрографічною мережею. Врахування компонентних особливостей природних ресурсів і їх комплексного, взаємозумовленого сукупного впливу на життєве середовище та виробничу агропромислову діяльність є основою проведення масштабних меліорацій у широкому розумінні цього слова, без яких неможливий інтенсивний розвиток агропромислової сфери економіки в цілому. Важливими методологічними та методичними засобами такого врахування є: економічна оцінка природно-ресурсного потенціалу території, кадастри природних ресурсів (земельний, водний); сільськогосподарське, еколого-господарське, еколого-економічне, природно-господарське районування території [18].

Визначну роль у забезпеченні ефективного розвитку землеробства регіону мають соціально-економічні фактори. Серед них на сучасному етапі розвитку агропромислової інтеграції визначальний вплив на функціонування землеробства справляють:

- формування багатокладної економіки, приватизація, реалізація різноманітних форм власності, роздержавлення майна;
- використання досягнень науково-технічного прогресу в агропромисловій сфері економіки та на інші напрямки її інтенсифікації;

- рівень розвитку матеріально-технічної бази регіонального АПК;
- особливості розміщення підприємств з переробки сільськогосподарської сировини;
- транспортні умови та забезпеченість об'єктами виробничої і соціальної інфраструктури;
- людський фактор і переорієнтація розвитку економіки на соціальні пріоритети;
- політичне й правове забезпечення ринкових відносин у агропромисловій сфері економіки [23].

Власність на засоби виробництва як основоположна категорія відіграє найважливішу роль у суспільному розвитку. З нею пов'язані вдосконалення економічних відносин і господарського механізму, поліпшення методів управління та планування, подолання невиправданої диференціації умов життя між містом і селом. Відносини власності, різноманітність її форм прямо впливають на інтереси й запити людей Південного регіону, що створює об'єктивні передумови для прискорення темпів економічного росту, в тому числі й землеробства.

Рівень розвитку матеріально-технічної бази і впровадження досягнень науково-технічного прогресу визначають форми організації виробництва, особливості технологічних процесів, структурні зміни у землеробстві [15].

Сільськогосподарська техніка та обладнання характеризуються ненадійністю та недовговічністю машин, незадовільна організація їх обслуговування, всієї системи агросервісу. У регіоні посилились диспропорції в поставках силових та робочих машин.

Важливою умовою посилення взаємозв'язку між промисловістю та сільським господарством, підвищення ефективності землеробства в цілому є раціоналізація розміщення сировинних зон і центрів переробки продукції, поглиблення регіональної спеціалізації сільськогосподарського виробництва. Вона дозволяє повніше

використовувати трудові ресурси, скорочувати транспортні витрати, пом'якшувати сезонність агропромислового виробництва [18].

Важливе значення для становлення ринкових відносин у землеробстві Південного регіону має інформаційне забезпечення. Будь-яке підприємство чи фермер можуть успішно вести справи в ринкових умовах тільки за наявності постійної інформації про ціни і попит на товари, причому не тільки й не стільки на місцевому ринку, як на всій території країни та за її межами.

Особливо великого значення набуває практика їх врахування, планування та прогнозування в умовах ринкової економіки. До недавнього часу завдання державного замовлення на рівні важливих ланок землеробства не враховували достатньою мірою закономірності розміщення раціональних виробничо-територіальних типів господарств, спеціалізації регіонів. Недоліки у плануванні, які проявляються ще й зараз, обмежують можливості вдосконалення системи міжобласних зв'язків і обміну продукцією, одночасно сприяючи надмірній диверсифікації виробництва у кожному великомасштабному агропромисловому комплексі. Тому важливим завданням у Південному регіоні є забезпечення у районних агропромислових комплексах рівня концентрації виробництва, який відповідав би сучасному рівневі розвитку їх виробничих сил [21].

Особливим комплексуючим фактором, який впливає на всі аспекти розвитку землеробства у регіоні, є населення. Воно розглядається у двох взаємопов'язаних аспектах – як головна виробнича сила та як споживач агропромислової продукції. Кількість населення, його демографічна структура, ступінь і характер зайнятості трудових ресурсів, система розселення впливають на процеси територіальної організації агропромислового виробництва, рівень його комплексності, характер спеціалізації й розміщення. Та в умовах розвитку економіки, зорієнтованої на пріоритет інтересів споживача над виробником,

значення цього аспекту діяльності населення надзвичайно зростає. Рівень споживання, його кількісна і якісна структура, насиченість загальнодержавного та регіональних ринків є важливими критеріями ефективності функціонування виробництва агропромислових товарів. З іншого боку, динаміка, обсяги, традиції, мотиви, стиль споживання є тими чинниками, які відчутно впливають (чи потенційно впливатимуть) на структуру та динаміку землеробства. Таким чином, в умовах розвитку ринкових відносин комплекс факторів функціонування землеробства доповнюється групою соціальних факторів. Більшою мірою вони пов'язані з характеристиками населення як споживача агропромислової продукції [23].

Соціальні фактори агропромислового виробництва – це складна сукупність відносин і умов, які забезпечують можливості для всебічного розвитку особистості і продуктивності праці. Вони охоплюють всю різноманітність соціальних інститутів, організацій та установ, пов'язаних із життєдіяльністю людей і включають формування нового економічного мислення, оптимізацію кадрового потенціалу агропромислового комплексу, зміну характеру сільськогосподарської праці, систему платних послуг, забезпечення об'єктами соціальної інфраструктури, сільське будівництво, його обладнання інженерними комунікаціями [18].

В умовах інтенсифікації агропромислового виробництва, зростання антропогенного навантаження на природне середовище підвищується значення екологічних факторів функціонування землеробства. Багато проблем, які виникають у землеробстві при широкому використанні інтенсивних технологій, можна вирішувати тільки на основі комплексного біолого-екологічного підходу. Екологічним оцінкам виробництва потрібно надавати не менше значення, ніж розрахункам його економічної ефективності. За

екологічними вимогами необхідно уточнювати сівозміни, усувати фактори, що лімітують урожай тощо.

Низка нових проблем, пов'язаних із захистом навколишнього середовища, зумовлені меліорацією земель, особливо зрошувальною. З точки зору вимог екології слід пам'ятати, що зрошення – це свідоме виведення землі із попередньої системи рівноваги та її стабілізація в ідеалі на новому, продуктивнішому рівні. На практиці ж здатність ґрунтової системи до саморегулювання часто знижується, зростає її нестійкість, виникають небажані та непередбачувані явища. Особливо чутливі до зрошення найпродуктивніші ґрунти України - чорноземи. Тому система ведення сільського господарства у регіональних агропромислових комплексах Південного регіону, де масиви зрошення значні, повинна враховувати насамперед екологічні чинники розвитку [1].

1.3. Структура та функціональні ланки землеробства

Розкриття сутності землеробства тісно пов'язане з питаннями про його склад та структуру. У методології вивчення землеробства системно-структурний аналіз є першоосновою пізнання. Він передбачає визначення внутрішніх пропорцій і ступінь зв'язаності функціонально-структурних елементів землеробства, їх розвиток у просторі й часі [2].

Економіко-екологічна ефективність використання агроландшафтів Причорноморського (Південного) регіону України як цілісної територіальної системи визначається структурою його землеробства. Сприятливі природнокліматичні умови вплинули на розвиток багатогалузевого аграрного сектора економіки. В загальноукраїнському розподілі праці Південний регіон виділяється виробництвом зерна, овочів, соняшника, винограду [9].

В цілому в структурі землеробства Південного регіону України виділяють такі функціональні ланки, як:

- ✓ виробництво зернових культур;
- ✓ виробництво технічних культур;
- ✓ виробництво кормових культур;
- ✓ садівництво;
- ✓ виноградарство;
- ✓ баштанництво;
- ✓ виробництво плодоовочевої продукції;
- ✓ картоплярство;
- ✓ виробництво буряків.

В цілому Південний регіон спеціалізується на виробництві товарного зерна у поєднанні з виробництвом овочів, баштанних культур, винограду та технічних культур. З технічних культур найбільше вирощують соняшник та сою.

Для забезпечення виробництва об'ємів продукції тваринництва (молока та м'яса) порівняно високий розвиток отримало вирощування кормових культур.

Товарне овочівництво відкритого ґрунту займає важливе місце в сільськогосподарському виробництві Південного регіону. Розвиток цієї галузі визначається завданням поліпшення забезпечення населення регіону свіжими овочами, постачанням овочевої продукції для забезпечення населення великих міст та промислових центрів й сировиною консервної промисловості [19].

З цією метою проводиться робота з поглиблення спеціалізації та підвищення концентрації, переведення овочівництва на індустріальну основу.

У цілому структура землеробства Південного регіону неоднорідна. Для неї характерна мозаїчність, що обумовлено неоднорідністю природних умов різних районів. На різних територіях регіону характер рельєфу неоднорідний. Ґрунтовий покрив характеризується різноманітністю та різною родючістю, що й спричинило відмінності у

структурі землеробства Південного регіону. Найголовнішою особливістю ґрунтів Південного регіону є потреба в зрошенні, а також в заходах меліорації (внесення добрив, осушення деяких ділянок сільськогосподарських угідь) [12].

Отже, структура землеробства Південного регіону залежить від багатьох причин, але найголовніше місце серед них займають природнокліматичні, які є визначальними.

РОЗДІЛ 2. ХАРАКТЕРИСТИКА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАЧІВ БІЛОЗЕРСЬКОГО РАЙОНУ

2.1. ОСОБЛИВОСТІ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ ВЕЛИКИХ ГОСПОДАРСТВ

Найбільшими землекористувачами Білозерського району є великі сільськогосподарські підприємства, яким надаються земельні ділянки для ведення товарного сільськогосподарського виробництва.

Загальна площа сільськогосподарських угідь, яку займають великі господарства складає 49292,4 га, що становить 45% усієї посівної площі району. Всього по Білозерському району налічується 24 господарства різних типів: приватні підприємства, дослідні господарства, приватні та приватно-орендні сільськогосподарські підприємства, закриті та відкриті акціонерні товариства, товариства з обмеженою відповідальністю, сільськогосподарські виробничі кооперативи тощо.

Найбільшими за розмірами сільськогосподарських угідь є ПОК «Зоря» (5,06% від площі сільськогосподарських угідь району), СВК «Радянська земля» (3,62%) та ПОСП «Маяк» (3,24%) /таблиця 2.1/.

Структура використання земельних ресурсів у великих господарствах відрізняється між собою. Так для ряду господарств (ПП «Криниця», ПСП «Прибій», ПСП «Південь», СВК «Дружба» та інших) характерним є те, що частка ріллі складає 100%.

Для всіх підприємств характерним є незначна частка пасовищ (0,85%). Найбільшою вона є у СТОВ «Мрія» - 7,22%, СВК «Радянська земля» - 5,09%, ПСП «Промінь» - 3,30%.

Всього по господарствах Білозерського району частка сіножатей складає 0,05%. Найбільшою вона є у ТОВ «Цареводар», проте вона є незначною (менше 1%). Таку ситуацію можна пояснити незначним розвитком в районі тваринництва, яке потребує значних площ сіножатей.

Таблиця 2.1

**Структура використання сільськогосподарських угідь різними
типами господарств Білозерського району***

№ з/п	Найменування господарства	площа с/г угідь, га	близьків від площі площі угідь с/г	рілля, га	% частка рілля від площі с/г	пасовища, га	від площі с/г угідь, %	сіножаті, га	частка сіножатей від площі	багаторічні насадження, га	тоці с/г частка багаторічних
1.	А/ф р-п «Білозерський»	2266,2	2,09	909,6	40,14	0,7	0,03			1355,9	59,83
2.	Досл. г-во «Копані»	1892,5	1,74	1885,6	99,64	6,9	0,36				
3.	ПП «Криниця»	2618,8	2,41	2618,8	100						
4.	ПОСП «Маяк»	3513,4	3,24	3474,1	98,88	39,3	1,12				
5.	ПОСП «Городній Велетень»	1039,4	0,96	1031,4	99,23					8,0	0,77
6.	ПСП «Промінь»	1062,4	0,98	1027,3	96,70	35,1	3,30				
7.	ПСП «Прибій»	936,7	0,86	936,7	100						
8.	ПСП «Південь»	592,3	0,55	592,3	100						
9.	РКПП «Славутич»	589,7	0,54	589,7	100						
10.	ВАТ «Східний»	3128,3	2,88	3121,7	99,79	6,6	0,21				
11.	ЗАТ «Киселівка»	2107,9	1,94	2106	99,91	1,9	0,09				
12.	ТОВ «Колос»	2956,7	2,72	2956,7	100						
13.	СТОВ «Мрія»	1541,6	1,42	1430,3	92,78	111,3	7,22				
14.	ТОВ «Дніпро»	1294,5	1,19	1279,6	98,85	14,9	1,15				
15.	ПП «Каталіна Макс»	877,1	0,81	874,8	99,74	2,3	0,26				
16.	ТОВ «Лиман»	1410,0	1,30	1324,5	93,94					85,5	6,06
17.	ТОВ «Весна»	3117,3	2,87	3117,3	100						
18.	ТОВ «Цареводар»	2622,9	2,42	2597,9	99,05			25,0	0,95		
19.	ПП «Луна ЛТД»	3425,3	3,16	3425,3	100						
20.	ПОК «Зоря»	5497,5	5,06	5372,1	97,72					125,4	2,28
21.	СВК «Прогрес»	1460,3	1,35	1460,3	100						
22.	СВК «Радянська земля»	3928,7	3,62	3692,7	93,99	200,0	5,09			36,0	0,92
23.	СВК «Дружба»	800,2	0,74	800,2	100						
24.	СВК «Обрій»	612,7	0,56	612,7	100						
25.	ВСЬОГО по господарствах	49292,4	45,41	47237,6	95,83	419	0,85	25,0	0,05	1610,8	3,27
26.	Фермерські господарства	10596,1	9,76	9795,1	92,44	775,2	7,32	25,8	0,24		
27.	Господарства населення	44897,6	41,37	39691,9	88,41	4186,0	9,32	66,6	0,15	953,1	2,12
28.	Інші державні	892,4	0,82	877,2	98,3	15,2	1,7				
29.	Інші недержавні	2863,4	2,64	2065,8	72,15	656,1	22,91	17	0,59	124,5	4,35
30.	ВСЬОГО по району	108541,9		99667,6	91,82	6051,5	5,58	134,4	0,12	2688,4	2,48

*Складено за даними управління сільського господарства і продовольства Білозерської районної державної адміністрації

Істотно відрізняється структура сільськогосподарських угідь агрофірми-радгоспу «Білозерський». Майже 60% угідь припадає на багаторічні насадження (сади і виноградники) та лише 40% - на ріллю. Така ситуація в господарстві зумовлена сприятливими природними умовами, адже це господарство знаходиться на березі річки Кошова, вода якої використовується для поливу садів і виноградників, що зменшує вартість послуг іригації. Саме сади і виноградники дають найбільшу віддачу при вирощуванні їх на зрошуваних землях. Ще однією з причин такої структури сільськогосподарських угідь агрофірми-радгоспу «Білозерський» є те, що це господарство розташоване на південних Схилах Дніпра та захищене від північних вітрів. Саме наявність схилів збільшує кількість сонячної радіації восени. Це дає можливість отримувати високі врожаї винограду та фруктів на цій території.

Взагалі частка багаторічних насаджень в цілому в Білозерському районі є незначною (2,48%). Крім агрофірми-радгоспу «Білозерський» вони є у ПОСП «Городній Велетень», ТОВ «Лиман», ПОК «Зоря» та СВК «Радянська Земля». Проте їх площі є значно меншими, ніж у «Білозерському».

Така структура сільськогосподарських угідь зумовлена, в першу чергу, потребами населення району та агрокліматичними умовами. Значна частина Білозерського природно-сільськогосподарського району рівнинна, з великою кількістю подів. Територія, прилегла до Дніпра та Інгульця, характеризується хвилястим рельєфом з добре розвинутою системою балок. Подові землі займають 11,5% ріллі. Ґрунтовий покрив району представлений темно-каштановими ґрунтами і їх комплексами з солонцями. Ґрунти в цілому характеризуються добре розвиненим гумусовим профілем потужністю 52-58 см, фізичні та хімічні властивості оптимальні для розвитку сільськогосподарських культур.

2.2. Особливості землекористування фермерських господарств

Кількість фермерських господарств у Білозерському районі становить 198, проте їх частка від площі сільськогосподарських угідь району є незначною (лише 1%). Найбільшими фермерськими господарствами Білозерського району є «Таврія», «Чайка» та інші.

Як і у великих господарствах, частка ріллі у фермерських господарствах є найбільшою. Вона складає 92% від загальної площі угідь. Багаторічні насадження тут відсутні. Площа сіножатей та пасовищ є незначною і відповідно складає 25,8 га та 775,2 га.

У структурі посівних площ фермерських господарств Білозерського району найбільше значення мають зернові та технічні культури, які є найбільш рентабельними для вирощування в агрокліматичних умовах району.

Незначний розвиток тваринництва району зумовлює невеликі посівні площі кормових культур як загалом у Білозерському районі, так і у фермерських господарствах. Їх частка складає лише 3,56%.

Особливістю використання земель у фермерських господарствах є те, що 100% зрошуваних земель використовується під посіви овочевих культур, таких як помідори і цибуля.

Найменшою є частка баштанних культур (на всіх землях). В останній час ряд фермерських господарств району виявляють зацікавленість у вирощуванні помідорів без поливу або при обмеженому зрошуванні. Досвід безполивного вирощування помідорів в умовах району показав, що з таких посівів можна одержати врожайність 180-250 ц/га і більше, в залежності від умов вирощування. Для багатьох фермерських господарств Білозерського району таке вирощування помідорів може бути перспективним. Тому необхідно впроваджувати такі технології фермерськими господарствами району.

2.3. Особливості землекористування господарств різних форм власності

Землі сільськогосподарського призначення у Білозерському районі, крім великих та фермерських господарств, надаються також у користування громадянам для ведення особистого селянського господарства, садівництва, городництва та випасання худоби, ведення товарного сільськогосподарського виробництва; сільськогосподарським науково-дослідним установам та навчальним закладам – для дослідних і навчальних цілей; несільськогосподарським підприємствам, установам та організаціям. Усі разом вони займають 45% сільськогосподарських угідь Білозерського району. Загальна площа сільськогосподарських угідь господарств населення становить 44897,6 га, що складає 41% від площі угідь району, державних господарств – 892,4 га (0,82%), недержавних господарств – 2863,4 га або 2,64%.

Значну частку від площі сільськогосподарських угідь займає рілля. Найбільша вона у «інших» державних господарствах і складає 98,3%. У господарствах населення та інших недержавних господарствах вона становить відповідно 88% та 72%.

Загалом пасовища у інших типах господарств Білозерського району мають порівняно незначні площі. Зокрема, найбільша площа пасовищ у господарств населення і становить 4186,0 га.

У інших типах господарств району також спостерігається збільшення площі сіножатей та багаторічних насаджень, порівняно з великими господарствами Білозерського району, що є особливістю ведення сільського господарства у таких землекористувачів. Найбільшу площу сіножатей мають господарства населення (66,6 га), інші недержавні господарства – 17 га, тоді як у інших державних господарствах площі земель, зайнятих під сіножаті взагалі відсутні.

Інші державні господарства також не мають багаторічних насаджень. Найбільша їх площа у господарствах населення (953,1 га), інші недержавні господарства мають 124,5 га земель, зайнятих багаторічними насадженнями.

Отже, в структурі сільськогосподарських угідь Білозерського району найбільшу частку займає рілля (близько 92%). Частка пасовищ становить 5,58%. Незначними є площі, зайняті під багаторічними насадженнями та сіножатями. Отже, структуру сільськогосподарських угідь району можна оцінити як позитивну. Треба наголосити на особливому значенні територіального (просторового) аспекту в закономірностях розташування і розвитку продуктивних сил району. Білозерський район за своєю сутністю є приміським. Він сформувався навколо великого ядра – міста Херсона, який є основним споживачем сільськогосподарської продукції району. Утворення такої приміської зони господарства зумовили не природні умови, а саме потреби населення міста, яке має потребу у зерновій та плодоовочевій продукції. Це дало змогу утворити стійкі кооперативні зв'язки між містом та селом за рахунок різноманітного комбінування, кооперування виробництва, маневрування ресурсами. При цьому дуже важливим завданням є регулювання цих зв'язків. З огляду на вказані взаємозв'язки, важливо звернути увагу на нестачу продукції тваринництва, в якій є теж велика потреба з боку міста. Тож слід більше розвивати тваринницьке господарство району (м'ясо-молочного напрямку) для постачання до міста Херсона цієї продукції. Така ситуація потребує збільшення пасовищ в межах району та сіножатей для забезпечення кормами тваринницької галузі.

РОЗДІЛ 3. ТЕРИТОРІАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМ І ВИДІВ ЗЕМЛЕРОБСТВА В БІЛОЗЕРЬСЬКОМУ РАЙОНІ

Білозерський район розташований на заході Херсонської області. Досліджувана територія розташована у межах материка Євразія, в південно-східній частині Європи. У межах України Білозерський район розташований у південній її частині, на південному заході Херсонської області, у межах північно-західного узбережжя Чорного моря (рис. 3.1).

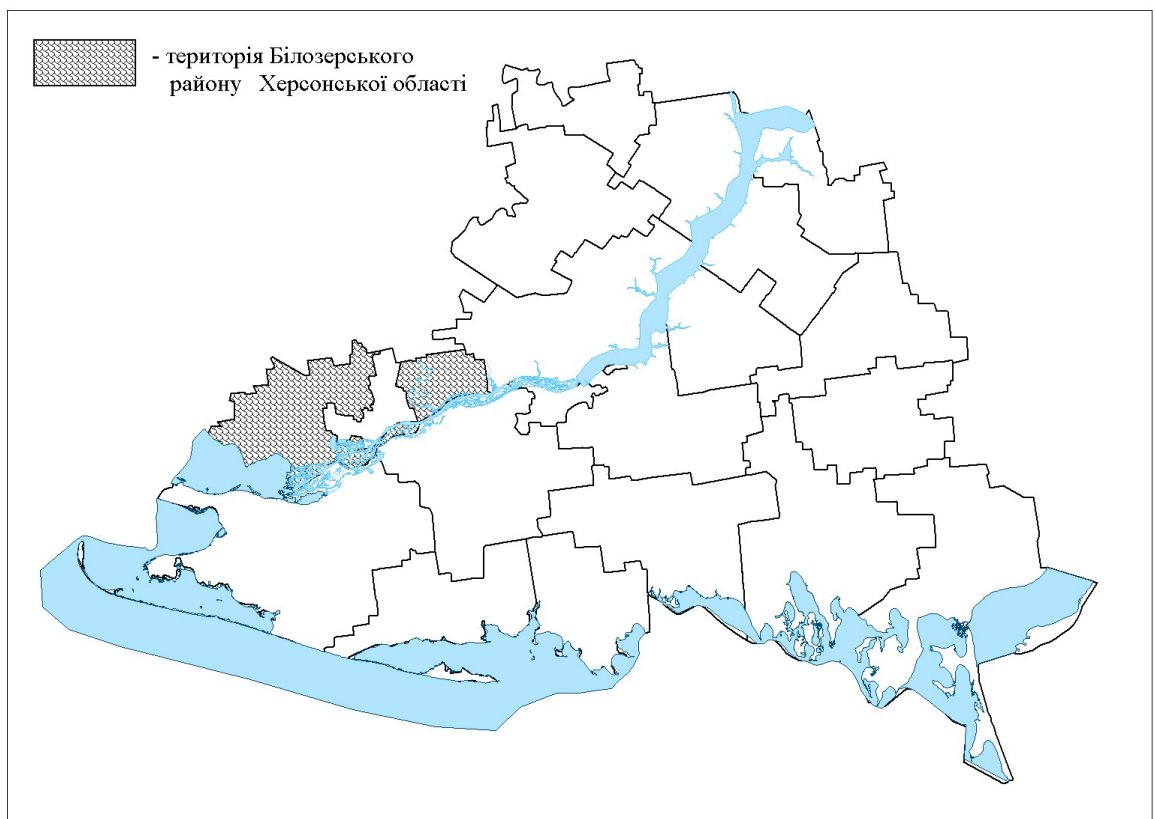

Рис. 3.1 Географічне положення регіону дослідження

Географічне положення району є вигідним – розташування поблизу двох міст – Херсону й Миколаєва, вихід до Дніпра й Інгулу, транспортне положення сприяють економічному розвитку району, впливають на галузевий склад сільського господарства, яке має приміський характер. Уздовж південно-східної межі району тече річка

Дніпро, на північному сході – Інгулець. На півдні омивається водами Дніпровського лиману.

Площа району становить 153408,80, населення – 67,7 тис. осіб, район утворений 30 березня 1944 року. За адміністративно-територіальним поділом Білозерський район ділиться на 22 сільських та селищних ради, в його межах розташовані 1 селище міського типу (Білозерка), 54 села (таблиця 3.1).

Таблиця 3.1.

– Територія і кількість наявного населення по районах і містах області

Адміністративні одиниці	тис.км ² Територія,	тис.Кількість іня,	у тому числі		міськогоВідсоток	ня, осібЩільність
			міське	сільське		
Херсонська область	28,461	1126,5	681,5	445,0	60,5	40
Білозерський	1,534	67,7	9,8	57,9	14,5	44
Частка районного показника від обласного	5,4%	6,0%	1,4%	13,0%	-	-

Район відрізняється неоднорідною густиною населення, що відображає рис. 3.2.

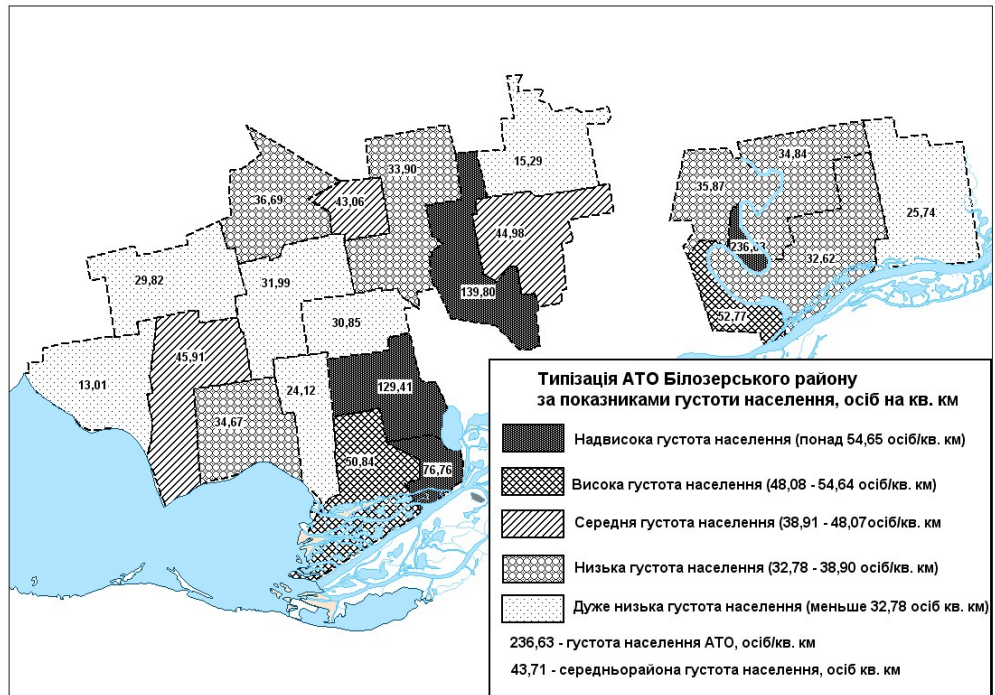

Рис. 3.2. Територіальна диференціація показника густоти населення в межах Білозерського району

Структура землекористування спричинила різний рівень антропогенного перетворення територій сільських рад в межах Білозерського району. Виконані розрахунки в розрізі адміністративних районів дають можливість виділити певні групи територій за рівнем антропогенного перетворення (табл.3.2., рис. 3.3.).

Таблиця 3.2. - Угрупування територій Білозерського району Херсонської області за рівнем антропогенної перетвореності

Рівень антропогенної перетвореності	слабо перетворені	перетворені	середньо перетворені	сильно перетворені	надмірно перетворені
Коливання Кап	2,00 - 3,80	3,81 - 5,30	5,31 - 6,50	6,51 - 7,40	7,41 - 8,00

Сільські ради	Олександрівська	Кізомиська Широко- балківська	Микільська	Дар'ївська Інгулецька Садівська смт. Білозерка Станіславська Токарівська	Дніпровська Киселівська Музиківська Надеждівська Петрівська Посад-Покровська Правдинська Радянська Східненська Томинобалківська Федорівська Чорнобаївська
Частка (у %), що займають ці території від загальної площі району	12,13	12,91	6,92	24,47	43,57

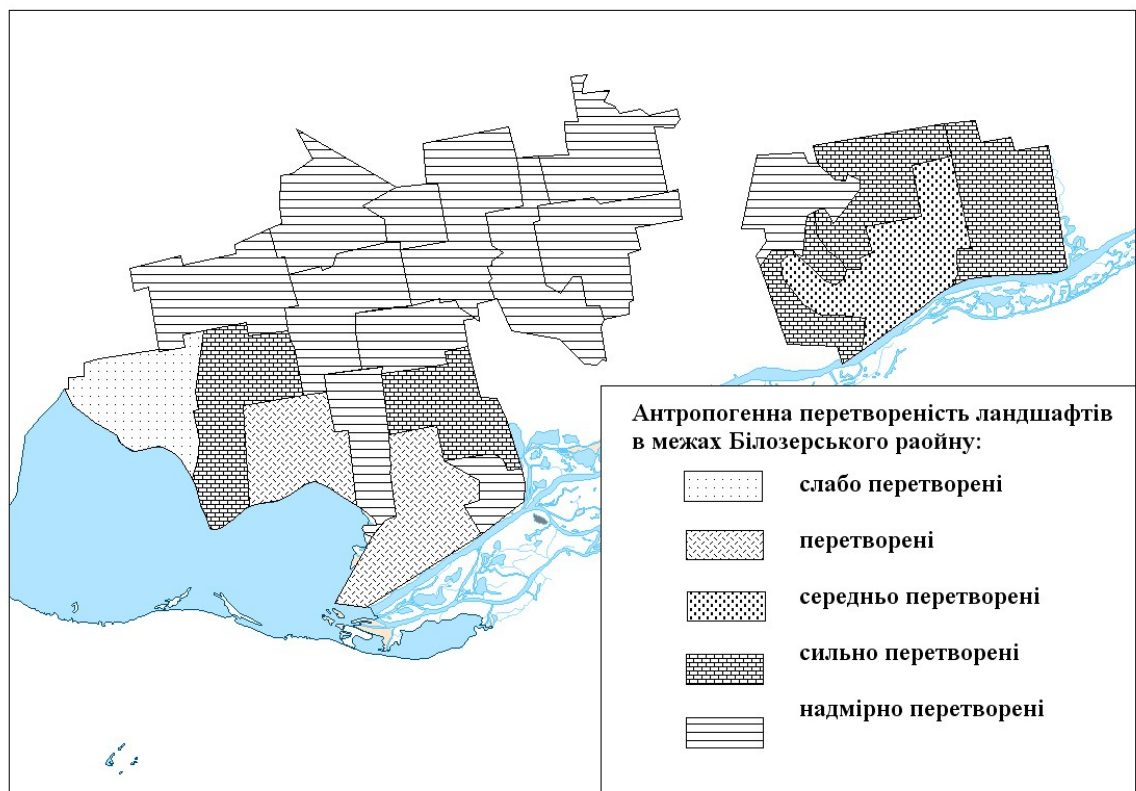

Рис. 3.3. Антропогенна перетвореність території Білозерського району Херсонської області

Внаслідок різних видів господарської діяльності відбуваються певні зворотні чи незворотні, позитивні чи негативні зміни у природних ландшафтних комплексах чи окремих компонентах природних ландшафтів. Будівництво призводить до змін рельєфу, сільськогосподарське виробництво та ін. – до зміни рослинності і як наслідок – тваринного світу, створення ставків, каналів і водосховищ –

до зарегулювання стоку і зміни гідрологічного режиму, мікроклімату і клімату і т.п. Внаслідок таких втручань відбуваються зміни властивостей природних ландшафтів і виникає особливий тип ландшафтних комплексів – антропогенні ландшафти.

Багаторічний досвід використання зрошуваних земель показує, що зрошення є найбільш ефективним і стабільним заходом інтенсифікації землеробства. Основне завдання зрошеного землеробства в умовах економічної та енергетичної кризи – це стабілізація і поліпшення фінансового стану господарств різних форм власності при одержанні економічно доцільного рівня врожайності сільськогосподарських культур.

Ведення зрошеного землеробства та використання поливних земель в Білозерському районі базується, перш за все, а ресурсозберігаючих технологіях, поступово вводяться останні розробки меліоративної науки, новітні та енергозберігаючі технології, науково обґрунтовані системи зрошеного землеробства, сучасні організаційні форми аграрного виробництва.

Поступово деякі господарства району задіюють нові процеси реформування АПК, які спрямовані на стимулювання виробництва і забезпечення мотивації до ефективного використання значного потенціалу матеріально-технічної бази своїх сільськогосподарських підприємств та всього водогосподарського комплексу в цілому.

Станом на 2003 рік загальна посівна площа на зрошуваних землях Білозерського району становить 8891,5 га. з них 8446,5 га складають посівні площі на зрошенні по сільськогосподарським підприємствам, що становить 95%. Незначну частку складають фермерські господарства, господарства населення та інші типи господарств району.

У структурі сільськогосподарських угідь на зрошенні Білозерського району найбільша площа належить кормовим культурам, що займають близько 40%. Частка зернових складає 27%, овочів – 18%,

технічних культур – близько 13%. Незначну частку складають баштанні культури.

Така структура сільськогосподарських угідь є раціональною, адже в Білозерському районі та в цілому по Херсонській області вирішальна роль на зрошуваних землях надається кормовим та овочевим культурам, які є найбільш рентабельними в сучасних умовах та є конкурентноспроможними на внутрішньому та зовнішньому ринках культур.

При доборі культур сільськогосподарськими товаровиробниками враховується те, що структура посівних площ повинна бути узгоджена з водозабезпеченістю зрошувальної системи.

Значно відрізняється за структурою зрошуваних земель агрофірма-радгосп «Білозерський», землі якої розташовані на березі річки Кошова. Вдосконалена зрошувальна система, розгалужена система водоканалів та гідротехнічних споруд сприяє збільшенню питомої ваги поливних земель, частка яких складає 58%. Зрошення в господарстві ведеться виключно за рахунок місцевого водопостачання. Це дає змогу збільшувати площу поливу зернових культур, яка складає 240 га, що становить близько 72%, що значно перевищує цей показник в середньому по району.

Загалом по Білозерському району посівна площа баштанних культур на зрошуваних землях є незначною. Тільки ТОВ «Весна» має 6% баштанних культур від усієї посівної площі на поливних землях. В цілому, за даними управління сільського господарства і продовольства, лише 5 господарств вирощують баштанні культури на зрошуваних землях: агрофірма-радгосп «Білозерський», ЗАТ «Киселівка», СТОВ «Мрія», ТОВ «Весна», СВК «Радянська земля».

Використання зрошуваних земель у Білозерському районі здійснюється з дотриманням вимог охорони й раціонального використання земельних і водних ресурсів. Головним завданням підвищення ефективності використання зрошуваних земель в сучасних умовах є одержання максимального прибутку з кожного гектара поливної землі, збереження родючості ґрунтів, стану навколишнього середовища, зниження енергоємності сільськогосподарського виробництва в цілому та рослинницької продукції зокрема. З метою уникнення небезпечного впливу зрошення на навколишнє середовище (підтоплення, заболочування) сільськогосподарським товаровиробникам Білозерського району необхідно здійснювати заходи з економії водних ресурсів, впровадженню нових водо- та енергозберігаючих технологій. В першу чергу, необхідно звернути увагу на структуру посівних площ, яка повинна забезпечити максимальне використання біокліматичного потенціалу, стабілізацію родючості ґрунтів. Слід передбачити збільшення питомої ваги тих культур, які пристосовані до конкретних ґрунтово-кліматичних умов, потребують найменшу кількість води та інших ресурсів на отримання додаткової продукції від зрошення, конкурентноспроможні на внутрішньому та зовнішньому ринках, забезпечують максимальний прибуток.

На зрошуваних землях Білозерського району необхідно також відтворити зони гарантованого виробництва овочів як для загального, так і для дитячого харчування, що дозволить відродити роботу консервних підприємств, поліпшити фінансовий стан господарств, підвищити прибутки з поливних земель в цілому.

На функціонуючих зрошуваних землях району слід віддавати перевагу вітчизняним технологіям, сортам і гібридам культур, які мають цілий ряд переваг над іноземними (адаптованість до місцевих ґрунтово-кліматичних умов, відпрацьованість та виробнича перевірка,

уніфікованість до вітчизняної техніки, вища економічна ефективність тощо).

Важливим фактором формування внутрішньорайонної територіальної структури землеробства Білозерського району є сільськогосподарські ресурси. Економічна роль цього фактора визначається рівнем розвитку і спеціалізацією сільськогосподарського виробництва, що є базою для переробних виробництв. Масштаби й види ресурсів сільськогосподарської сировини зумовлюють розвиток переробної промисловості, в той же час підприємства, що переробляють сировину, впливають на спеціалізацію сільського господарства, зокрема землеробства.

Спеціалізація характеризує діяльність окремо взятого господарства району і визначає його місце та спрямованість розвитку у територіальному поділі праці. Рівень спеціалізації залежить від питомої ваги агропромислової сфери у структурі виробництва Білозерського району загалом. Спеціалізація району є важливим проявом суспільного територіального поділу праці, виразом його головної, виробничої суті. Територіальна спеціалізація вказує на виробничу спрямованість району. Основне завдання спеціалізації полягає у створенні і розвитку за наявності сприятливих умов груп галузей відповідної орієнтації. Такі групи галузей району відрізняються за своїми масштабами і виробляють відносно дешеву або дефіцитну продукцію, незалежно від того, де споживається ця продукція, – всередині району чи за його межами.

Спеціалізація сільськогосподарського виробництва Білозерського району є схожою за спеціалізацією товаровиробників, які здійснюють свою діяльність в степових умовах. Так, на основі багаторічних показників фоновою спеціалізацією району є зернова, яка займає 50-53% від площі ріллі. Друге місце займає технічна спеціалізація – 15-20%, третє місце посідає кормова спеціалізація – до 15%, четверте – овоче-баштанна – 4%, а також залишається 16% парового клину.

Але, у зв'язку з тим, що у 2003 році через несприятливі погодно-кліматичні умови утворилася крижана кірка, під якою посіви озимих зернових культур знаходилися близько 90 днів, 95% озимих посівів загинули. Пересіяти ярими зерновими культурами через брак коштів та короткий термін проведення весняно-польових робіт району не вдалося. Тому, аналізуючи роботу агропромислового комплексу району за 2003 рік можна зробити висновок, що спеціалізація суттєво змінилася.

Так, у 2003 році фоною спеціалізацією Білозерського району є кормова, яка займає 46,4% посівної площі.

Друге місце посідає технічна спеціалізація, яка становить 26,3%. На 13,5% – баштанна спеціалізація. Овочева спеціалізація займає 9,4% посівної площі. Останнє місце – зернова спеціалізація (4,4%).

В чотирьох господарствах району: а/ф р-п «Білозерський», РКПП «Славутич», ПП «Каталіна Макс», ПП «Луна ЛТД» основною спеціалізацією є зернова, у двох з них – ПП «Каталіна Макс» та ПП «Луна ЛТД» характерними є вирощування лише зернових культур. П'ять господарств району спеціалізуються на вирощуванні технічних культур, у тому числі ПП «Криниця», ПСП «Промінь», ВАТ «Східний», ТОВ «Колос» та ТОВ «Цареводар». Основною причиною такої спеціалізації є відсутність зрошуваних земель, без яких неможливо вирощувати кормові та овоче-баштанні культури. Тому найбільш прибутковим у цих господарствах є вирощування технічних та зернових культур.

В семи господарствах основною спеціалізацією є кормовиробництво, в тому числі: ПОК «Зоря», ПОСП «Маяк», СВК «Радянська земля». Однією з причин є наявність тваринництва, яке потребує забезпечення збалансованими кормами як громадського поголів'я худоби, так і худоби населення. Другою причиною збільшення кормової групи є пересів зернових, що загинули, кормовими культурами, термін посіву яких значно більший від ярих зернових.

У восьми господарствах основною спеціалізацією є вирощування овоче-баштанних культур (ПОСП «Городній Велетень», ТОВ «Дніпро», СВК «Прогрес» та ін.)

Відпрацьована технологія і, як наслідок, – сталі врожаї овочевої продукції, налагоджені ринки збуту продукції зробили більш привабливим та рентабельним овочівництво і цих господарствах.

Ефективність землеробства Білозерського району залежить від природнокліматичних умов та його спеціалізації. Природні умови визначають основу поділу праці в сільському господарстві, його спеціалізацію, рівень розвитку якої є важливою умовою підвищення ефективності господарської діяльності АПК в цілому. Звідси випливає те, що розгляд і розробка перспективних напрямків удосконалення спеціалізації й територіальної організації окремих складових землеробства Білозерського району є доцільними. Розвиток спеціалізації повинен забезпечити виробництво необхідної кількості високоякісної продукції з якнайменшими затратами природних, трудових, матеріальних та фінансових ресурсів.

Сільська місцевість (синонім - сільська територія) різко вирізняється значно меншим рівнем урбанізованості в порівнянні з промисловими та агломераційними вогнищами, які описують як “урбанізовані регіони” або “урбанізовані ареали”. Особливість сільської території - значне переважання руральних видів економічної діяльності та незначне розселення. З одного боку, інтенсивність (глибина) господарського освоєння сільських територій значно менша за урбанізовані території. З іншого боку, сільські території – це території майже суцільного сільськогосподарського освоєння, що певною мірою зберігають осередки менш порушеної господарською діяльністю природи, особливо у порівнянні з урбанізованими та індустріалізованими регіонами [1]. Сільська місцевість переважає у всіх регіонах України і має континуальний (безперервний) характер. Лише

землі сільськогосподарського призначення складають понад 70 % всього земельного фонду регіонів, а в окремих – сягають понад 85 %. В сільській місцевості відбуваються значні трансформації – інституціональні, організаційно-економічні, соціально-економічні, агросервісно-ринкові, подекуди зміни укладу життя. Для сільської місцевості характерне суцільне й повсюдне просторове поширення та, одночасно, дисперсність сільського розселення [6].

Основною функцією сільської місцевості залишається економічна, з домінуванням рослинництва як основної ланки сільського господарства. Матеріальною основою рослинництва є і залишиться земельні ресурси, основною формою використання яких є рілля. Рільництво у регіонах України є основою сучасного аграрного виробництва, що відображається в структурі використання сільськогосподарських земель по регіонах України. Так, в Поліссі частка ріллі в агроландшафтах коливається від 50 до 67%; в Лісостепу від 63 до 80% і в Степу сягає в окремих регіонах 85%.

В той же час, характер та структура використання рілля за основними групами сільськогосподарських культур демонструє суттєві просторові відміни, які відбуваються надзвичайно великими темпами. Суттєвий вплив на характер цих змін здійснює характер землеволодіння та землекористування, який формується під впливом трьох основних виробників сільськогосподарської продукції, а саме: великих сільськогосподарських підприємств, фермерів та особистих господарств населення. Безумовно, характер і структура землеволодіння впливає на особливості просторових трендів в сільськогосподарській спеціалізації регіонів [5].

Як вже зазначалося, сам характер сільської місцевості передбачає прямий вплив на аграрне виробництво природних чинників. Зрозуміло, що найбільшою мірою диференціюють аграрну спеціалізацію і виступають найбільшим лімітуючим чинником диференціація

агрокліматичних умов регіону. Природні передумови визначають характер спеціалізації рослинництва та формують основи товарного виробництва рослинництва регіону. Безумовно, сучасні технології дозволяють вирощувати значний спектр сільськогосподарських культур, але така аграрна політика входить в протиріччя з логікою товарного виробництва.

Важливим чинником, що впливає на формування спеціалізації рільництва є характер меліорації території. Так, в Степу, основною формою меліорації є зрошення, яке дозволяє вирощувати більш вологолюбиві культури та досягати високих або гарантованих результатів в умовах ризикованих умов аграрного виробництва. Зрозуміло, що така зміна умов сільськогосподарського виробництва має значні наслідки, які впливають не тільки на аграрну спеціалізацію рослинництва, але й на особливості деяких соціальних ознак території, таких як розселення. Так, встановлено, що введення зрошення вплинуло на збільшення чисельності населення в сільських населених пунктах, через механізми стимулювання (або появи можливості) вирощування праце містких товарних культур. До таких груп культур, перш за все, відносяться овочеві та баштані культури. Вони приносять більший прибуток з одиниці площі, але вимагають більших витрат праці. Зрошення створило нові, квазіприродні передумови формування спеціалізації рослинництва та суттєво формує динаміку просторових трендів цієї спеціалізації [2].

Фактор трудових ресурсів залишається помітним в формуванні спеціалізації рослинництва. Вище вже згадувалось про зміни передумов щодо вирощування праце містких культур із запровадженням зрошення. В цілому, слід відзначити, що вже достеменно виявлено просторові відміни впливу чинника населення (як, з одного боку, трудових ресурсів, так і споживачів, з іншого) на різні групи виробників овочевої продукції. Так, для особистих сільськогосподарських господарств, населення

виступає як один з головних споживачів їх продукції [4]. Особливо, враховуючи транспортні витрати в обсягах виробництва населення прилеглої місцевості. Саме такий вплив сформував приміську овочеву спеціалізацію навколо великих урбанізованих регіонів. Для великих сільськогосподарських підприємств – населення є тільки і не стільки основним споживачем, як трудовими ресурсами, які необхідні для масового товарного виробництва. Часто, кінцевий споживач такого виробника знаходиться в інших регіонах, а рівні концентрації виробництва надвисокі, що вимагає залучення зичної чисельності робітників. Крім того, особливості рослинництва вимагають залучення праці в обмежені часові рамки без їх необхідності в інші періоди року. Такі особливості рослинництва формують ринки сезонної аграрної праці [3].

Фактор ринкової кон'юнктури є одним з головних в сучасному рослинництві. Так, в сучасних умовах відбувається просто революційні зміни в зонуванні рослинництва. Так, зміщуються на північ, до межі з Поліссям ареали соняшника. В цілому, зернові та технічні культури витискають в структурі аграрного землекористування інші види культур та стають основними видами товарних культур в Україні.

ВИСНОВКИ

Взаємовідносини людини і природи, особливо землі, як основи її життєдіяльності, є найважливішою проблемою сучасності. Землеробство є особливим формуванням, яке розвивається відповідно до змісту аграрних відносин і створює та гарантує вільне й ефективне господарювання на землі тими формами і методами, які відповідають особливостям території його розміщення.

В умовах формування ринкової економіки, кардинальних змін у земельних відносинах, особливо виділяється роль регіону як адміністративного і господарського компонента держави. Економіко-екологічна ефективність використання агроландшафтів Причорноморського (Південного) регіону України як цілісної територіальної системи може бути висвітлена у внутрірегіональному аспекті, зокрема в межах окремих адміністративно-територіальних одиниць (областей). Тому є потреба у проведенні досліджень щодо ефективності використання, відтворення і збереження земельних ресурсів Херсонської області в районному розрізі.

У системі економічного районування територія Херсонської області належить до Причорноморського (Південного) економічного району. Сприятливі природнокліматичні умови впливають на розвиток багатогалузевого аграрного сектора економіки. В загальноукраїнському розподілі праці Південний регіон виділяється виробництвом зерна овочів, соняшнику, винограду. У загальній площі території Херсонської області сільгоспугіддя займають 71,4%. Під оранкою зайнято 69,2% угідь, тобто ступінь сільськогосподарської освоєння земель тут дуже високий. Отже, розширення сільськогосподарського виробництва тут можливе лише шляхом підвищення ефективності використання земельних ресурсів.

Сільськогосподарське виробництво Білозерського району Херсонської області базується на інтенсивних технологіях вирощування сільськогосподарських культур. Воно спрямоване на інноваційні проекти розвитку, що дозволяють поступово концентрувати ресурси на пріоритетних напрямках господарювання. В цілому агропромисловий комплекс Білозерського району перебуває на етапі становлення ринкової економіки. На сьогодні поставлені і вирішуються завдання реорганізації сільськогосподарських формувань в нові високоефективні структури господарювання. Однак, як показує досвід ефективно працюючих підприємств, переборювання кризових і депресивних явищ неможливе без освоєння нових наукових розробок, інноваційних проектів, нових, адаптованих до конкретних зональних умов сортів і гібридів сільськогосподарських культур, нових технологічних рішень, що враховують матеріальні, організаційно-господарські та фінансові можливості підприємств з метою виробництва високоякісної конкурентноспроможної продукції та сприяють відновленню родючості земель.

Станом на 2003 рік загальна площа сільськогосподарських угідь по Білозерському району становить 108541,9 га. За організаційними формами, з них більше 45% складають всі сільськогосподарські підприємства, майже 42% - господарства населення, близько 10% – фермерські господарства. Всього по району налічується 24 господарства різних типів. Найбільшими за розмірами сільськогосподарських угідь є ПОК «Зоря», СВК «Радянська земля» та ПОСП «Маяк».

Для всіх підприємств характерним є незначна частка пасовищ та сіножатей, а також багаторічних насаджень. Але, наприклад, агрофірмі-радгоспі «Білозерський» спостерігається збільшення частки багаторічних насаджень, яка складає майже 60% всіх угідь цього господарства. Такій ситуації сприяли природнокліматичні умови, наявність джерела водозабезпечення (р. Кошова) та наявність схилів, які

збільшують кількість сонячної радіації і затримують холодні північні вітри.

Всього в Білозерському районі налічується 198 фермерських господарств. Найбільші з них: «Таврія» та «Чайка». Загалом фермерські господарства району характеризуються великою часткою ріллі, відсутністю багаторічних насаджень та незначною площею пасовищ і сіножатей.

У структурі посівних площ фермерських господарств району найбільшу частку складають зернові та технічні культури. Така ситуація пояснюється їх найбільшою рентабельністю, бо саме ці культури найбільш доцільно і вигідно вирощувати в агрокліматичних умовах Південного регіону і зокрема Білозерського району.

Кормові культури займають невеликі площі сільськогосподарських угідь фермерських господарств, бо в них відсутнє розвинене тваринництво, а отже й відсутнє місце використання кормових культур.

Особливістю використання земель у фермерських господарствах Білозерського району є вирощування на зрошуваних землях овочів, а саме помідорів та цибулі. Деякі фермерські господарства району використовують під овочі майже 100% сільськогосподарських угідь. Характерним для фермерських господарств району є менша частка баштанних культур на всіх землях. Така ситуація склалася завдяки витісненню баштанних культур зерновими та технічними, які є рентабельнішими.

Особливостями землекористування господарств різних форм власності в Білозерському районі є збільшення площ сіножатей та багаторічних насаджень, порівняно з великими та фермерськими господарствами. Значну частку сільськогосподарських угідь займає рілля. Найбільшою вона є у державних господарствах, меншою – у

недержавних. Площі пасовищ в цілому незначні, найбільші вони у господарствах населення.

На сучасному етапі розвитку землеробства у Білозерському районі значне місце займає зрошення земель, в якому закладені великі можливості підвищення родючості землі, стійкості сільськогосподарського виробництва. Основним показником, який визначає продуктивність зрошуваних земель, є урожайність. Її рівень відображає застосування досягнень науково-технічного прогресу, культуру землеробства, освоєння науково обґрунтованих сівозмін, запровадження перспективних технологій і раціональної системи удобрення, дотримання режимів зрошення. Останнє є найважливішим фактором не лише підвищення урожайності в порівнянні з незрошуваними землями, але і її стабільності. Сільськогосподарські підприємства отримують на зрошуваних землях порівняно високу врожайність вирощуваних культур, але разом з тим ще є можливості її збільшення. Таким чином, основні напрямки виявлення просторових трендів рослинництва доцільно визначати за наступними дослідницькими напрямками: 1. Зміни структури землеволодінь та землекористування; 2. Вплив природного та меліоративного чинника на формування спеціалізованих зон та їх просторову динаміку; 3. Вплив соціальних чинників на формування спеціалізованих зон окремих груп сільськогосподарських культур; 4. Фактор економічної кон'юнктури як вирішальний чинник формування зон товарного виробництва сільськогосподарських культур.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Malchykova D. Spatial analysis of environmental and ameliorative factors of rural area development / D. Malchykova, I. Pylypenko, O. Shelukhina // 18th International Multidisciplinary Scientific GeoConference Surveying Geology and Mining Ecology Management SGEM, 2018: Conference Proceedings, 2 July – 8 July, 2018. – Vol. 18. – Issue 5.2. – pp. 889-896
2. Агроклиматический справочник по Херсонской области. – Ленинград: Гидрометиздат, 1958. – 90 с.
3. Алаев Э. Б. Социально-экономическая география : понятийно-терминологический словарь / Э. Б. Алаев. – М. : Мысль, 1983. – 350 с.
4. Барановський М. О. Наукові засади суспільно-географічного вивчення сільських депресивних територій України: Монографія / Микола Барановський. – Ніжин: ПП Лисенко М.М., 2009. – 396 с.
5. Білявський Г.О. та ін. Основи екології: Підручник / Г.О. Білявський, Р.С. Фурдуй, І.Ю. Костіков. – К.: Либідь, 2004. – 408 с.
6. Білявський Г.О., Бутченко Л.І. Основи екології: теорія та практикум. Навчальний посібник. – К.: Лібра, 2004. – 368 с.
7. Богадьорова Л.М. Спеціалізація тваринництва господарств населення Херсонської області в межах зон впливу міських поселень / Л.М. Богадьорова, Д.С. Мальчикова// Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць. – Вип. 283: Географія. – Чернівці: Рута, 2006. – С.125-131.
8. Бойко М.Ф. Екологія Херсонщини: Навч. посібник / М. Ф. Бойко, С. Г. Чорний– Херсон: Терра, 2001. – 156 с.
9. Бойко М.Ф., Чорний С.Г. Екологія Херсонщини. Навчальний посібник. – Херсон, 2001. – 156 с.
10. Веденічев П.Ф. Інтенсифікація сільського господарства і охорона природи. – К.: Урожай, 1996. – 207 с.

11. Географія Херсонщини: Навч. посібник./ [Пилипенко І. О., Мальчикова Д. С., Єрмакова С. Л., Руденко М. М. та ін.]. – Херсон : ПП Вишемирський В.С., 2007. – 221 с.
12. Гордієнко В.П. та ін. Землеробство: Навч. посібник / В.П. Гордієнко, О.М. Геркіял, В.П. Опришко; за ред. В.П. Гордієнко. – К.: Вища школа, 1991. – 268 с.
13. Гукалова І.В. Вступ до фаху: географія і суспільство. Навч. посіб. / І.В. Гукалова, Д.С. Мальчикова. – Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2015. – 268 с.
14. Гукалова І.В. Іригація степових регіонів України: географічні особливості коадаптації природи і суспільства (на прикладі Херсонської області)/ І.В. Гукалова, Д.С. Мальчикова, І.О. Пилипенко // Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць. – Вип. 762-763: Географія. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2015. – С.15-23.
15. Джигирей В.С. Екологія та охорона навколишнього природного середовища: Навч. посібник. – К.: т-во «Знання», КОО, 2000. – 203 с.
16. Крисаченко В.С. Екологічна культура: теорія і практика: Навч. посібник. – К.: Заповіт, 1996. – 352 с.
17. Ксинчук А.Ф. Водораспределение на оросительных системах. – К.: Урожай, 1989. – 176 с.
18. Лисица Г.А., Найденов Г.П. Научно обоснованная система земледелия Херсонской области. – Херсон: Облпоиграфиздат, 1987. – 439 с.
19. Лук'янова Л.Б. Основи екології: Навч. посібник. – К.: Вища школа, 2000. – 327 с., з іл.
20. Малєєв В.О. Ґрунтово-ерозійне районування Херсонської області як апарат стратегії еколого-безпечного землекористування / В.О. Малєєв, Д.С. Мальчикова // Таврійський науковий вісник. Зб. наук. праць ХДАУ. – Вип. 55. – Херсон: Айлант, 2007. – С. 136-141.

21. Мальчикова Д.С. Регіональні закономірності перетвореності природного середовища Херсонської області / Д.С. Мальчикова // Часопис соціально-економічної географії: міжрегіон. зб. наук. праць. – 2008. – Вип. 5 (2). – С.181-187. (0,41 д.а.)
22. Масляк П.О., Шищенко П.Г. Хрестоматія з географії України. – К.: Генеза, 1994. – 477 с.
23. Мезенцев К. В. Суспільно-географічне прогнозування регіонального розвитку: Монографія / К. В. Мезенцев. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2005. – 253 с.
24. Мезенцев К.В. Суспільно-географічне прогнозування регіонального розвитку : [монографія] / К.В. Мезенцев. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2005. – 253 с.
25. Мельничук А.Л. Суспільно-географічні аспекти природно-техногенної безпеки життєдіяльності населення України. // Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидат географічних наук. – Київ. – 2004. – С. 4-14.
26. Науково обґрунтована система ведення сільського господарства в степу УРСР. Ред. колегія: Л.В. Андрієнко та інші. К.: Урожай, 1968. – 476 с.
27. Научные основы современных систем земледелия / Под ред. Каштанова А.Н. – М.: Агропромиздат, 1988. – 255 с.
28. Нетіс І.Т. Характер осені й весни та посіви озимої пшениці: Монографія. – Херсон: Айлант, 2004. – 152 с.
29. Основи соціоекології: Навч. посібник / Г.О. Бачинський, Н.В. Беренда, В.Д. Бондаренко та ін.; за ред. Бачинського. – К.: Вища школа, 1995. – 238 с., з іл.
30. Пилипенко І. О. Методи та методики суспільно-географічних досліджень: Навч. посібник / І.О. Пилипенко, Д.С. Мальчикова. – Херсон: ПП Вишемирський В.С., 2009. – 156 с.

31. Природа Херсонської області: Фізико-географічний нарис / [Відп. ред. М.Ф.Бойко]. – К.: Фітосоціоцентр, 1998. – 120 с.
32. Регіональні агропромислові комплекси України. За ред. П.П. Борщевського. – К.: Наукова думка, 1996. – 261 с.
33. Рослинництво. Під ред. С.М. Бугая. К.: Урожай, 1967.
34. Саркісов, А.Ю. Особливості та тенденції сучасного розвитку АПК Херсонської області [Текст] / А.Ю. Саркісов // Культура народів Причорномор'я. – 2010. – № 177. – С. 131–133.
35. Саркісов, А.Ю. Трансформація землекористування та землеволодіння в АПК Херсонської області [Текст] / А.Ю. Саркісов // Матеріали VI Міжнародної наукової конференції «Географія, геоекологія, геологія: досвід наукових досліджень» (28–30 квітня 2009). – Дніпропетровськ, 2009. – С. 377–379. 21.
36. Саркісов, А.Ю. Трансформація територіальної організації АПК Херсонського регіону в сучасних умовах [Текст]: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. геогр. наук: спец. 11.00.02 – «Економічна та соціальна географія» / А.Ю. Саркісов. – Одеса, 2011. – 20 с.
37. Сафонов А.Ф., Лыков А.М. и др. Земледелие с почвоведением. – 2-е издание, перераб. и доп. – М.: Агропромиздат, 1990. – 464 с.
38. Система ведення сільського господарства Херсонської області (наукове супроводження «Стратегії економічного та соціального розвитку Херсонської області до 2011 року»). – Херсон: Айлант, 2004. – 164 с.
39. Сніговий В.С. Методичні рекомендації з ефективного використання зрошуваних земель в господарствах Херсонської області у 2000 році. – Херсон, 2000. – 58 с.
40. Социально-экономическая география Украины / Пер. с укр. Под ред О. Шабляя. – Львов: Свит, 1995. – 640 с., ил.
41. Стан і напрямки високоефективного використання зрошуваних земель. – Херсон, РВЦ «Колос», 2002. – 65 с.

42.Топчієв О. Г. Географічні засади розроблення і ведення кадастру сільськогосподарських земель / О.Г. Топчієв, Д.С. Мальчикова // Український географічний журнал. –2002. –№3. –С. 38-45.

43.Топчієв О. Г. Методологічні основи географії: Ландшафтна оболонка Землі. Довкілля : навч. посіб. / О. Г. Топчієв, Д. С. Мальчикова, І. О. Пилипенко, В. В. Яворська. – Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2018. – 348 с.

44.Топчієв О.Г. Концепція довкілля - сучасний напрям інтеграції природничо- та суспільно-географічних досліджень / О. Г. Топчієв, Д. С. Мальчикова, І. О. Пилипенко В. В. Яворська // Український географічний журнал. – 2017. - № 3(99). – С.64-70

45.Топчієв О.Г. Планування територій: Навч. посібник. / О. Г. Топчієв, Д. С. Мальчикова. – Херсон: Грінь Д.С., 2014. – 268 с.

46.Топчієв О.Г. Регіоналістика: географічні основи регіонального розвитку і регіональної політики. Навч. посіб. / О. Г. Топчієв, Д. С. Мальчикова, В. В. Яворська. – Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2015. – 372 с.

47.Топчієв О.Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики: навч. посібник / О. Г. Топчієв. – Одеса: Астропринт, 2005. – 632 с.

48.Шищенко П.Г. Принципы и методы ландшафтного анализа в региональном проектировании. Монография.- К.: Фитосоциоцентр, 1999. - С. 186-191.

49.Эффективное использование орошаемых земель / В.И. Жминько, В.П. Мацкевич, М.А. Гноевых и др.; под ред. канд. эконом. наук В.И. Жминько. – Днепропетровск: Проминь, 1986. – 190 с., табл..

**СТРУКТУРА ВИКОРИСТАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ УГІДЬ
РІЗНИМИ ТИПАМИ ГОСПОДАРСТВ БІЛОЗЕРСЬКОГО РАЙОНУ***

<i>№ з/п</i>	<i>Найменування господарства</i>	<i>площа с/г угідь, га</i>	<i>рілля, га</i>	<i>пасовища, га</i>	<i>сіножаті, га</i>	<i>багаторічні насадження, га</i>	<i>кількість</i>
1.	А/ф р-п «Білозерський»	2266,2	909,6	0,7		1355,9	
2.	Досл. г-во «Копані»	1892,5	1885,6	6,9			
3.	ПП «Криниця»	2618,8	2618,8				
4.	ПОСП «Маяк»	3513,4	3474,1	39,3			
5.	ПОСП «Городній Велетень»	1039,4	1031,4			8,0	
6.	ПСП «Промінь»	1062,4	1027,3	35,1			
7.	ПСП «Прибій»	936,7	936,7				
8.	ПСП «Південь»	592,3	592,3				
9.	РКПП «Славутич»	589,7	589,7				
10.	ВАТ «Східний»	3128,3	3121,7	6,6			
11.	ЗАТ «Киселівка»	2107,9	2106	1,9			
12.	ТОВ «Колос»	2956,7	2956,7				
13.	СТОВ «Мрія»	1541,6	1430,3	111,3			
14.	ТОВ «Дніпро»	1294,5	1279,6	14,9			
15.	ПП «Каталіна Макс»	877,1	874,8	2,3			
16.	ТОВ «Лиман»	1410,0	1324,5			85,5	
17.	ТОВ «Весна»	3117,3	3117,3				
18.	ТОВ «Цареводар»	2622,9	2597,9		25,0		
19.	ПП «Луна ЛТД»	3425,3	3425,3				
20.	ПОК «Зоря»	5497,5	5372,1			125,4	
21.	СВК «Прогрес»	1460,3	1460,3				
22.	СВК «Радянська земля»	3928,7	3692,7	200,0		36,0	
23.	СВК «Дружба»	800,2	800,2				
24.	СВК «Обрій»	612,7	612,7				
25.	ВСЬОГО по господарствах	49292,4	47237,6	419	25,0	1610,8	24
26.	Фермерські господарства	10596,1	9795,1	775,2	25,8		198
27.	Господарства населення	44897,6	39691,9	4186,0	66,6	953,1	11040
28.	Інші державні	892,4	877,2	15,2			2
29.	Інші недержавні	2863,4	2065,8	656,1	17	124,5	12
30.	ВСЬОГО по району	108541,9	99667,6	6051,5	134,4	2688,4	12

*Складено за даними управління сільського господарства і продовольства Білозерської районної державної адміністрації

**ПЛОЩА ТА СТРУКТУРА ПОСІВНИХ ПЛОЩ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРОВИРОБНИКІВ
БІЛОЗЕРСЬКОГО РАЙОНУ (2003 р.)***

№ з/п	Найменування господарства	всього посієна площа, га	доля частки посівних площ с/г товаровиробників від	зернові, га	площі, % частка зернових від	технічні, га	площі, % частка технічних від	кормові, га	площі, % частка кормових від	багатанні, га	площі, % частка багатанних від
1.	А/ф р-п «Білозерський»	573	0,92	500	87,26	30	5,24	6	1,05	4	0,69
2.	Досл. г-во «Копані»	1650	2,66	730	44,24	220	13,34	480	29,09	10	0,61
3.	ПП «Криниця»	2493	4,02	762	30,57	1136	45,57	530	21,25	-	-
4.	ПОСП «Маяк»	2770	4,46	1283	46,32	608	21,95	651	23,50	-	-
5.	ПОСП «Городній Велетень»	415	0,67	143	34,46	-	-	140	33,73	-	-
6.	ПСП «Промінь»	310	0,49	38	12,26	272	87,74	-	-	-	-
7.	ПСП «Прибій»	441	0,71	150	34,01	180	40,82	65	14,74	25	5,67
8.	ПСП «Південь»	572	0,92	150	26,23	150	26,23	242	42,30	-	-
9.	РКПП «Славутич»	444	0,72	277	62,39	80	18,02	62	13,96	-	-
10.	ВАТ «Східний»	1024	1,65	333	32,52	448	43,75	180	17,58	-	-
11.	ЗАТ «Киселівка»	769	1,24	400	52,02	147	19,12	180	23,40	10	1,30
12.	ТОВ «Колос»	1603	2,58	380	23,71	923	57,58	300	18,71	-	-
13.	СТОВ «Мрія»	1109	1,79	664	59,88	200	18,03	124	11,18	13	1,17
14.	ТОВ «Дніпро»	980	1,58	461	47,05	2	0,20	330	33,67		
15.	ПП «Каталіна Макс»	250	0,40	250	100						
16.	ТОВ «Лиман»	1104	1,78	310	28,08	275	24,91	491	44,47		
17.	ТОВ «Весна»	1717	2,77	788	45,89	570	33,19	284	16,54	25	1,46
18.	ТОВ «Цареводар»	2425	3,91	187	7,71	1861	76,75	10	0,41		
19.	ПП «Луна ЛТД»	60	0,09	60	100						
20.	ПОК «Зоря»	4560	7,34	1782	39,08	310	6,79	22,58	49,52	40	0,88
21.	СВК «Прогрес»	1046	1,68	701	67,02	50	4,78	195	18,64		
22.	СВК «Радянська земля»	2697	4,34	1283	47,57	622	23,06	37	23,62	10	0,37
23.	СВК «Дружба»	490	0,79	160	32,65	100	20,41	230	46,94		
24.	СВК «Обрій»	366	0,59	226	61,76	100	27,32				
25.	ВСЬОГО по господарствах	29868	48,10	12018	40,24	8284	27,74	7395	24,76	137	0,46
26.	Фермерські господарства	6593	10,62	3470	52,63	2591	39,30	235	3,56	135	2,05
27.	Господарства населення	22953	36,97	12285	53,52	4808	20,95	1716	7,48	229	0,99
28.	Інші державні	609	0,98	354	58,32	155	25,45	98	16,09		
29.	Інші недержавні	2068	3,33	503	24,32	1127	54,49	212	10,25	15	0,73
30.	ВСЬОГО по району	62091		28630	46,11	16965	27,11	96,56	15,55	516	0,83

Закінчення додатку Б

№ з/п	Найменування господарства	овочі, га	частка овочів с/г товаровиробників від загальної посівної площі району, %	крім того овочеві насінники, га	частка овочевих насінників від загальної посівної площі, %	картопля, га	частка картоплі від загальної посівної площі, %
1.	А/ф р-п «Білозерський»	33	5,76				
2.	Досл. г-во «Копані»	105	6,36	105	6,36		
3.	ПП «Криниця»	65	2,61				
4.	ПОСП «Маяк»	178	6,43	50	1,80		
5.	ПОСП «Городній Велетень»	132	31,1				
6.	ПСП «Промінь»						
7.	ПСП «Прибій»	21	4,76				
8.	ПСП «Південь»	30	5,24				
9.	РКПП «Славутич»	25	5,63				
10.	ВАТ «Східний»	63	6,15				
11.	ЗАТ «Киселівка»	32	4,16				
12.	ТОВ «Колос»						
13.	СТОВ «Мрія»	78	7,03	30	2,71		
14.	ТОВ «Дніпро»	153	1,61	34	3,47		
15.	ПП «Каталіна Макс»						
16.	ТОВ «Лиман»	28	2,54				
17.	ТОВ «Весна»	50	2,92				
18.	ТОВ «Цареводар»	153	6,31	214	8,82		
19.	ПП «Луна ЛТД»						
20.	ПОК «Зоря»	170	3,3				
21.	СВК «Прогрес»	100	9,56				
22.	СВК «Радянська земля»	120	4,45	25	0,93		
23.	СВК «Дружба»						
24.	СВК «Обрій»	40	10,92				
25.	ВСЬОГО по господарствах	1576	5,28	458	1,52		
26.	Фермерські господарства	162	2,46				
27.	Господарства населення	1861	8,11			2054	8,95
28.	Інші державні	2	0,33				
29.	Інші недержавні	196	9,48	15	0,73		
30.	ВСЬОГО по району	3797	6,12	473	0,76	2054	3,31

*Складено за даними управління сільського господарства і продовольства Білозерської районної державної адміністрації

**ПЛОЩА ТА СТРУКТУРА ПОСІВНИХ ПЛОЩ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ
ТОВАРОВИРОБНИКІВ БІЛОЗЕРСЬКОГО РАЙОНУ НА ЗРОШУВАНИХ ЗЕМЛЯХ***

№ з/п	Найменування господарства	за посівна площа на зрошенні,	частка посівних площ с/г товаровиробників від посівних площ на зрошенні	зернові, га	частка зернових від посівної	технічні, га	ющенні, частка технічних від	кормові, га	частка кормових від посівної
1.	А/ф р-п «Білозерський»	333,5	3,75	240	71,96	30	9,0	6	1,80
2.	Досл. г-во «Копані»	214	2,41	50	23,36			124	57,95
3.	ПП «Криниця»								
4.	ПОСП «Маяк»	1145	12,88	240	20,96	100	8,73	577	50,39
5.	ПОСП «Городній Велетень»	132	1,48						
6.	ПСП «Промінь»								
7.	ПСП «Прибій»	21	0,24						
8.	ПСП «Південь»	20	0,22						
9.	РКПП «Славутич»	60	0,67	10	16,66			25	41,67
10.	ВАТ «Східний»	66	0,74						
11.	ЗАТ «Киселівка»	574	6,46	352	61,32			180	31,37
12.	ТОВ «Колос»								
13.	СТОВ «Мрія»	1100	12,37	655	59,55	200	18,18	124	11,27
14.	ТОВ «Дніпро»	537	6,04	222	41,34			138	25,70
15.	ПП «Каталіна Макс»								
16.	ТОВ «Лиман»	270	3,04					242	89,63
17.	ТОВ «Весна»	438	4,93			185	42,24	178	40,63
18.	ТОВ «Цареводар»	273	3,07			120	43,96		
19.	ПП «Луна ЛТД»								
20.	ПОК «Зоря»	1537	17,29	117	7,61			1250	81,33
21.	СВК «Прогрес»	309	3,48					209	67,64
22.	СВК «Радянська земля»	1054	11,85	315	29,89	446	42,31	138	13,09
23.	СВК «Дружба»	280	3,15			50	17,86	230	82,14
24.	СВК «Обрій»	83	0,93	43	51,81				
25.	ВСЬОГО по господарствах	8446,5	95,0	2244	26,57	1131	13,39	3421	40,50
26.	Фермерські господарства	37	0,41						
27.	Господарства населення								
28.	Інші державні	137	1,54	37	27,0			98	71,53
29.	Інші недержавні	271	3,05	141	52,03				
30.	ВСЬОГО по району	8891,5		2422	27,24	1131	12,72	3519	39,58

Закінчення додатку В

№ з/п	Найменування господарства	багатинні, га	частка багатинних від постійної площі на зрошенні, %	овочі, га	частка овочевих від постійної площі на зрошенні, %	крім того овочеві насінники, га	частка овочевих насінників від постійної площі на
1.	А/ф р-п «Білозерський»	4	1,20	53,5	16,04		
2.	Досл. г-во «Копані»			40	18,69		
3.	ПП «Криниця»						
4.	ПОСП «Маяк»			178	15,55	50	4,37
5.	ПОСП «Городній Велетень»			132	100		
6.	ПСП «Промінь»						
7.	ПСП «Прибій»			21	100		
8.	ПСП «Південь»			20	100		
9.	РКПП «Славутич»			25	41,67		
10.	ВАТ «Східний»			66	100		
11.	ЗАТ «Киселівка»	10	1,74	32	5,57		
12.	ТОВ «Колос»						
13.	СТОВ «Мрія»	13	1,18	78	7,09	30	2,73
14.	ТОВ «Дніпро»			143	26,63	34	6,33
15.	ПП «Каталіна Макс»						
16.	ТОВ «Лиман»			28	10,37		
17.	ТОВ «Весна»	25	5,71	50	11,42		
18.	ТОВ «Цареводар»			153	56,04		
19.	ПП «Луна ЛТД»						
20.	ПОК «Зоря»			170	11,06		
21.	СВК «Прогрес»			100	32,36		
22.	СВК «Радянська земля»	10	0,95	120	11,39	25	2,37
23.	СВК «Дружба»						
24.	СВК «Обрій»			40	48,19		
25.	ВСЬОГО по господарствах	62	0,73	1449,5	17,16	139	1,65
26.	Фермерські господарства			37	100		
27.	Господарства населення						
28.	Інші державні			2	1,47		
29.	Інші недержавні			130	47,97		
30.	ВСЬОГО по району	62	0,70	1618,5	18,20	139	1,56

*Складено за даними управління сільського господарства і продовольства Білозерської районної державної адміністрації

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКА СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ ГОСПОДАРСТВ БІЛОЗЕРСЬКОГО РАЙОНУ*

№ з/п	Найменування господарства	нових спеціалізацій коефіцієнт	ічних спеціалізацій коефіцієнт	нових спеціалізацій коефіцієнт	інних спеціалізацій коефіцієнт	вочих спеціалізацій коефіцієнт	полі спеціалізацій коефіцієнт
1.	А/ф р-п «Білозерський»	1,89	0,19	0,07	0,83	0,94	
2.	Досл. г-во «Копані»	0,96	0,49	1,87	0,73	1,04	
3.	ПП «Криниця»	0,66	1,68	1,37		0,43	
4.	ПОСП «Маяк»	1,00	0,81	1,51		1,05	
5.	ПОСП «Городній Велетень»	0,74		2,17		5,20	
6.	ПСП «Промінь»	0,27	3,24				
7.	ПСП «Прибій»	0,74	1,51	0,95	8,23	0,78	
8.	ПСП «Південь»	0,57	0,97	2,72		0,86	
9.	РКПП «Славутич»	1,35	0,66	0,89		0,92	
10.	ВАТ «Східний»	0,71	1,61	1,13		1,00	
11.	ЗАТ «Киселівка»	1,13	0,71	1,50	1,57	0,68	
12.	ТОВ «Колос»	0,51	2,12	1,20			
13.	СТОВ «Мрія»	1,30	0,67	0,72	1,41	1,15	
14.	ТОВ «Дніпро»	1,02	0,01	2,17		2,55	
15.	ПП «Каталіна Макс»	2,17					
16.	ТОВ «Лиман»	0,61	0,92	2,86		0,42	
17.	ТОВ «Весна»	0,99	1,22	1,06	1,76	0,48	
18.	ТОВ «Цареводар»	0,17	2,83	0,03		1,03	
19.	ПП «Луна ЛТД»	2,17					
20.	ПОК «Зоря»	0,85	0,25	3,18	1,06	0,61	
21.	СВК «Прогрес»	1,45	0,18	1,20		1,56	
22.	СВК «Радянська земля»	1,03	0,85	1,52	0,45	0,73	
23.	СВК «Дружба»	0,71	0,75	3,02			
24.	СВК «Обрій»	1,34	1,01			1,78	
25.	ВСЬОГО по господарствах	0,87	1,02	1,59	0,55	0,86	
26.	Фермерські господарства	1,14	1,45	0,23	2,47	0,40	
27.	Господарства населення	1,16	0,77	0,48	1,19	1,33	2,70
28.	Інші державні	1,26	0,94	1,03		0,05	
29.	Інші недержавні	0,52	2,01	0,66	0,88	1,55	

*Складено за даними управління сільського господарства і продовольства Білозерської районної державної адміністрації

**СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКА СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ
ГОСПОДАРСТВ БІЛОЗЕРСЬКОГО РАЙОНУ НА ЗРОШУВАНИХ ЗЕМЛЯХ***

№ з/п	Найменування господарства	нових спеціалізації коефіцієнт	ічних спеціалізації коефіцієнт	ювих спеціалізації коефіцієнт	иних спеціалізації коефіцієнт	ючих спеціалізації коефіцієнт
1.	А/ф р-п «Білозерський»	2,64	0,71	0,05	1,71	0,88
2.	Досл. г-во «Копані»	0,86		1,46		1,03
3.	ПП «Криниця»					
4.	ПОСП «Маяк»	0,77	0,69	1,27		0,85
5.	ПОСП «Городній Велетень»					5,49
6.	ПСП «Промінь»					
7.	ПСП «Прибій»					5,49
8.	ПСП «Південь»					5,49
9.	РКПП «Славутич»	0,61		1,05		2,29
10.	ВАТ «Східний»					5,49
11.	ЗАТ «Киселівка»	2,25		0,79	2,49	0,31
12.	ТОВ «Колос»					
13.	СТОВ «Мрія»	2,19	1,43	0,28	1,69	0,39
14.	ТОВ «Дніпро»	1,52		0,65		1,46
15.	ПП «Каталіна Макс»					
16.	ТОВ «Лиман»			2,26		0,57
17.	ТОВ «Весна»		3,32	1,03	8,16	0,63
18.	ТОВ «Цареводар»		3,46			3,08
19.	ПП «Луна ЛТД»					
20.	ПОК «Зоря»	0,28		2,05		0,61
21.	СВК «Прогрес»			1,71		1,78
22.	СВК «Радянська земля»	1,10	3,23	0,33	1,36	0,63
23.	СВК «Дружба»		1,40	2,08		
24.	СВК «Обрій»	1,90				2,65
25.	ВСЬОГО по господарствах	0,98	1,05	1,02	1,04	0,94
26.	Фермерські господарства					5,49
27.	Господарства населення					
28.	Інші державні	0,99		1,81		0,08
29.	Інші недержавні	1,91				2,64

*Складено за даними управління сільського господарства і продовольства Білозерської районної державної адміністрації